

Záhadné miesta

3. diel

160 tajomných
a zaujímavých miest

Záhadné miesta

3. diel

Ján Lacika

Zostavil: Daniel Kollár

Doc. RNDr. Ján Lacika, CSc. (*1956), geograf, fotograf a publicista, vedecký pracovník a pedagóg Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre. Okrem vedeckej práce a výučby sa venuje písaniu populárno-náučnej a turistickej literatúry a encyklopedických diel, krajinárskej fotografii a tvorbe máp. Je autorom desiatok kníh a časopiseckých článkov a editorom odborných časopisov.

Záhľadné miesta

3. diel

1. vydanie, 2020

© Autor textu: Ján Lacika

Zostavovateľ a zodpovedný redaktor: Daniel Kollár

Technický redaktor: Marianna Lázničková a Erika Mészárosová

Jazyková úprava: Rút Facunová

© Fotografie: Ján Lacika (204), Daniel Kollár (12), Karol Mizla (3), Radimír Siklienka (1), Peter Chromek (1) a archív vydavateľstva DAJAMA

Fotografia na obálke: Mauzóleum v Trebišove (Ján Lacika)

Úprava fotografií: Tomáš Votava

© Dizajn a typografia: Marianna Lázničková a Erika Mészárosová

Tlač: NIKARA, Krupina

Akékoľvek, hoci aj čiastočné použitie diela je dovolené len s písomným súhlasom vydavateľstva DAJAMA.

© RNDr. Daniel Kollár – DAJAMA

Karloveské rameno 4B, 71 04 Bratislava-Karlova Ves

tel.: +421 (2) 36 317 02, info@dajama.sk, www.dajama.sk

Vydalo vydavateľstvo DAJAMA v roku 2017 ako svoju 323. publikáciu.

ISBN 978-80-8136-116-6

Obsah

1. Zemplínske záhady	7
Z duklianskeho bojiska do Polonín	7
Z Hanušoviec nad Topľou pod Vihorlat	34
Z Trebišova k Tise	50
2. Košicko-abovské záhady	63
Dóm sv. Alžbety a okolie	63
Centrom Košíc	86
Z Košíc do Medzeva	104
Z Medzeva do Slanských vrchov	120
3. Gemerské záhady	133
Z Rožňavy do Bôrky	133
Z Brzotína do Dobšinej	150
Z Muráňa do Tornale	172
4. Malohontské záhady	187
Dolinou Rimavy	187

Úvod

Je ohromujúce, ako ľudí priťahuje a vzrušuje niečo tajomné a záhadné. Mať čosi do činenia s nepoznaným, dosiaľ dostatočne neobjasneným, je pre mnohých z nás spojené s prazvláštnym pocitom strachu, pred ktorým však neutekáme, ale naopak, s potešením ho vyhľadávame. Viac ako pud sebazáchovy nás ženie vpred túžba za poznaním a odhaľovaním tajomstiev a záhad. Preto sa dnes takej veľkej popularite teší literárna, žurnalistická a filmová tvorba plná mágie, mýtov, legiend a paranormálnych javov.

Aj táto knižka, ktorá je už tretím dielom venovaným záhadným a tajomným miestam na Slovensku, má ambíciu čitateľov presvedčiť, že aj na takom relatívne malom území, akým naša krajina disponuje, nájdeme veľa príbehov, udalostí, úkazov a javov, ktoré viacerí z nás považujú za záhady. V prvom diele sme ich objavovali na západe a severozápade Slovenska (od Bratislavy až po Oravu). Druhý diel nás

posunul ďalej na východ a venoval sa záhadným javom, udalostiam či osobnostiam na severnom a severovýchodnom Slovensku (od Turca cez Liptov, Tatry, Spiš až po Šariš). Tretí diel, ktorý práve držíte v rukách, je venovaný východnému Slovensku – od Zemplína, cez Abov, Gemer až po Malohont.

Tak, ako v predchádzajúcich dieloch, aj v týchto regiónoch pomerne vzdialených od slovenskej metropoly čitateľom predstavujeme nielen záhady vzrušujúce súčasnú verejnosť, ale vraciam sa aj k témam, ktoré boli nepochopiteľné a záhadné pre našich predkov, keď ich miera poznania nebola taká, akú máme v dnešnom modernom svete. Z tohto uhla pohľadu je zaujímavé, keď môžeme s odstupom času sledovať aj príbehy o tom, ako sa s vývojom vedy a poznania postupne rúcali mnohé tajomstvá a mýty. Napriek pokroku civilizácie však máme aj na prahu 21. storočia stále čo odhaľovať, objasňovať a vysvetľovať.

V treťom diele nášho „záhadolockého“ bedekra po Slovensku nachádzame pozoruhodné, zvláštne, ako aj jedinečné javy a úkazy z dielne našej prírody na vzdialenom východe Slovenska. Prechádzame sa udivujúcou prírodou Polonín, Vihorlatu či Slanských vrchov, ktoré majú za sebou dramatickú sopečnú minulosť. Na juhu zase nájdeme tajomné luhy a močiare šírej Východoslovenskej nížiny, odľahlé zákutia Slovenského rudohoria alebo tajomný podzemný svet Slovenského krasu. Náležitý priestor v tejto knihe dostáva aj bohatá ľudová slovesnosť, ktorá prostredníctvom povestí a legiend poskytuje alternatívny obraz našich dejín a osobností, ktoré ich vytvárali. Ich hrdinami boli nielen bohatí Bebekovci a Andrassyovci, ale aj prostí obyvatelia Zemplína, Abova, Gemera či Malohontu.

Viacere záhady nás posielajú do tajomnej minulosti odohrávajúcej sa pred mnohými tisícročiami. Do pradávnych čias našej histórie nám umožňujú nahliadnuť archeológovia objavujúci a dokumentujúci náleziská, ktorých je na východe

Slovenska neúrekom. Prekvapujúco záhadné sú však aj nedávne udalosti majúce ešte mnoho žijúcich pamätníkov. Na vysvetlenie týchto novších záhad využívame zase bohaté archívy i autentické svedectvá najstarších súčasníkov.

Je neuveriteľné, koľko tajomného a záhadného sa spája napríklad s Košicami. Vo východoslovenskej metropole najviac záhad skrýva monumentálny Dóm sv. Alžbety, avšak mnohé nájdeme aj v košických múzeách, kde môžeme obdivovať objavené poklady či slávny košický meteorit.

Vyberme sa preto s touto knihou na cestu po východnom Slovensku, ktoré má vo svojom talóne nesmierne bohatú a pestrú ponuku tajomstiev a záhad. Aj bez väčších ambícií ich osobného odhalenia a objasnenia môžeme zažiť ten adrenalínový pocit stretnutia s niečím, čo tak intenzívne dráždi našu myseľ a dáva priestor našej fantázii. Okrem toho sa určite potešíme neopakovateľnými krásami prírody, kultúry a histórie východného Slovenska.

Ján Lacika

Zemplínske záhady

Na Zemplíne hovoria cieleným výletom za poznávaním „špacírki po okolí“. My sa na takú špacírku vyberieme po dolnom aj hornom Zemplíne. Špeciálne nás budú zaujímať turistické ciele majúce v sebe niečo tajomné či záhadné. Navštívime miesta, kde sa v oboch svetových vojnách prelievala krv vojakov aj civilov, príbehy starých povestí a legend nás budú vracáť do záhadnej minulosti zemplínskych hradov a budeme takisto lúštiť neobjasnené záhady nádhernej východoslovenskej prírody.

Z duklianskeho bojiska do Polonín

Výlet za zemplínskymi záhadami začneme na pomedzí horného Šariša a horného Zemplína. Hranica medzi dvomi historickými regiónmi na severovýchode Sloven-

ska nesleduje prírodné rozhrania, vytvorila sa takpovediac kultúrno-historicky podľa ohraničenia veľkých panstiev. Hranica vedie medzi dvomi susediacimi mestami, Svid-

Trasa A: Vyšný Komárnik – Beňadikovce – Veľkrop – Výrava – Stropkov – Bukovce – Krásny Brod – Medzilaborce – Kalinov – Habura – Osadné – Humenné – Jasenov – Ptičie – Kolonica – Runina – Topoľa – Nová Sedlica

Údolie smrti pri Kružlovej
Monastier v Krásnom Brode

Duklianske bojisko z vyhliadkovej veže

ník leží na šarišskej a Stropkov na zemplínskej strane. Tento odpradávná chudobný, prevažne vidiecky kraj zažil v ostatnom storočí veľký prerod, pod ktorý sa podpísali najmä dve svetové vojny. Veľkým nešťastím pre miestnych obyvateľov bolo, že v prvej aj druhej svetovej vojne tu prebiehali urputné boje, aké nemali inde na Slovensku obdobu. Z tohto pohľadu by nás nemalo prekvapiť, že sa pôvodná starobylá tvár krajiny celkom stratila. V rokoch 1914 až 1915 sa tu takpovediac zasekla frontová línia karpatského frontu medzi rakúsko-uhorskou a ruskou armádou a od septembra 1944 do februára 1945 sa poľsko-slovenské pohraničie stalo dejiskom mohutnej karpatsko-duklianskej operácie. Po oboch vojenských ťaženiach tu doslova nezostal kameň na kameni a mnoho

dedín museli stavať takmer odznova. Starobylú vidiecku zástavbu prevažne z dreva nahradili nové murované domy, často postavené vďaka finančnej podpore amerických Slovákov a Rusínov, ktorí v hojnom počte odišli z rodného kraja za oceán. Osamelými ostrovmi dávnych čias uprostred zmodernizovaného vidieka sú vzácne drevené chrámy, dnes najväčšie turistické lákadlá regiónu.

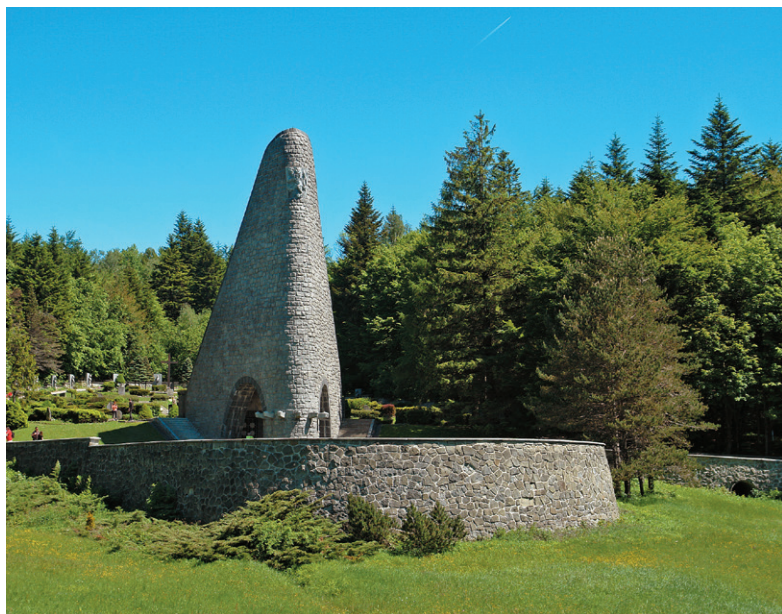
Vyšný Komárnik (1)

Úvodnou zastávkou výletu bude **Vyšný Komárnik**. Na území tejto pohraničnej obce so zachovanou drevenou cerkvou sa rozprestiera pietny areál nazývaný Duklianske bojisko, zapísaný do zoznamu národných kultúrnych pamiatok. Kúsok od parkoviska sa nachádza Pamätník Česko-slovenského

armádneho zboru vybudovaný na pamiatku padlých príslušníkov zahraničnej vojenskej jednotky, ktorá sa po boku Červenej armády zúčastňovala oslobodzovania nášho územia na konci druhej svetovej vojny. Pietne miesto s hrobmi 565 z vyše 1600 padlých členov zboru sa stalo predmetom právneho sporu. Vojenský historický ústav spravujúci vojenský cintorín sa snaží pamätníku vrátiť pôvodnú podobu, akú mal pred rokom 1964. V rámci toho došlo k nahradeniu súsošia Žalujem od Jána Kulicha sochou salutujúceho československého vojaka od českého sochára Jana Víteka, ktorá pred pylónom pôvodne stála do roku 1964. Socha je replikou originálneho diela, ktoré dali komunistickí funkcionári zničiť. Prenesenie Kulichovej sochy sovietskeho vojaka so slovenskou matkou do vstupnej haly vyhladkovej veže nad Duklianskym priemyskom sa však nepáčilo umelcovej rodine, preto sa súdnou cestou snažila o jej vrátenie späť. V apríli 2018 okresný súd rozhodol v ich prospech. Pamätník s cintorínom 9 000

Pamätník Česko-slovenského armádneho zboru

Československý vojak od J. Vítěka

sovietskych vojakov padlých v tejto operácii sa nachádza vo Svidníku.

Výborným miestom na vysvetlenie priebehu karpatsko-duklianskej operácie je spomínaná vyhládková veža postavená v roku 1973 priamo na poľsko-slovenskej hranici. Stojí na mieste pozorovateľne brigádneho generála Ludvíka Svobodu. Z vyhládkovej plošiny vo výške 40 metrov nad terénom vidno celé bojisko ako na dlani. Z geografických parametrov tohto územia možno usúdiť, prečo bol hlavný útok sovietskych vojsk 1. ukrajinského frontu vedený práve týmto smerom. Duklianský priesmyk tvorený širokou plytkou zníženinou je svojou nadmorskou výškou 502 metrov najnižším miestom na celom karpatskom hrebeni od Devína až po Železné vráta na hranici Rumunska a Srbska. Vojskí stratégovia však podcenili vysokú lesnatosť a riedku dopravnú sieť tohto územia a prebýjanie sa vojsk cez Karpaty stalo životy desivého množstva vojakov na oboch stranách frontovej línie. Uvádza sa, že na sovietskej strane padlo 21 000

Súsošie Žaluj od J. Kulicha

vojakov a 88 000 bolo ranených, nemecké straty boli tiež veľké, v boji padlo alebo bolo zranených približne 52 000 vojakov.

O karpatsko-duklianskej operácii sa za vyše 70 rokov toho napísalo veľmi veľa a dodnes je táto téma stredobodom záujmu vojenských historikov. Napriek tomu sú mnohé okolnosti stále nejasné a živo diskutované. Otázniky stále visia nad prípravou jednej z najväčších vojenských operácií celej druhej svetovej vojny, či nad správnosťou rozhodnutia prebiť sa cez Karpaty na pomoc Slovenskému národnému povstaniu po odzbrojení slovenských divízií Nemcami. Hľadajú sa fakty a informácie o priebehu čiastkových bojových činností, akou bola napr. tanková bitka o tzv. Údolie smrti. Na duklianskom bojisku určite zostane mnoho neobjasnených záhad týkajúcich sa jednotlivých vojakov, ktorí v bojoch prišli o život. Aj keď väčšinu z nich našli a pietne pochovali, viacerí z nich zostali hrdinami bez mena.

Rozpuknuté srdce

Asi dvesto metrov od slovensko-poľskej štátnej hranice stojí vedľa cesty pamätník v tvare žulového rozpuknutého srdca. Je pripomenutím toho, že na tomto mieste 6. októbra 1944 zahynul generál Jaroslav Vedral-Sázavský. Auto, v ktorom sa viezol, nabehlo na nastraženú nemeckú mínu. Brigádny generál bol najvyššie postaveným padlým príslušníkom 1. československého armádneho zboru, ktorý sa zúčastnil spolu s Červenou armádou na oslobodzovaní fašistami okupovanej vlasti.

Beňadikovce (2)

Podľa evidencie Ministerstva vnútra SR v oboch svetových vojnách na území Slovenska padlo a bolo pochovaných asi 168 000 vojakov, z toho bolo vyše 75 000 vojakov bojujúcich počas prvej svetovej vojny a viac ako 93 000 zahynulo počas druhej svetovej vojny. Tieto ohromujúce čísla svedčia o tom, že na našom území máme množstvo vojenských cintorínov, kde sú padlí vojaci pochovaní. Veľká časť týchto cintorínov sa sústreďuje na severovýchode Slovenska, lebo na hornom Šariši a hornom Zemplíne sa v oboch vojnách ťaž-

ko bojovalo. Každý z vojenských cintorínov v Nízkych Beskydách a Poloninách má svoje záhady a tajomstvá spočívajúce v dosiaľ neobjavenom osude obetí pochovaných v početných individuálnych alebo masových hroboch. Príkladom ilustrujúcim tento stav sú dva vojenské cintoríny z prvej svetovej vojny v obci Beňadikovce, ležiacej na pomedzí Šariša a Zemplína.

Beňadikovské cintoríny

Väčšina hrobov prvého vojenského cintorína, ktorý je súčasťou obecného cintorína v Beňadikovciach, vznikla až po vojne. K pôvodným trom hrobom pribudlo ďalších osem pre vojakov z ôsmich exhumovaných hrobov nájdených v okolí dediny. V 12 hroboch je celkom 14 padlých vojakov, dvaja z nich bojovali pod zástavou cárskeho Ruska, zvyšní boli z opačného tábora, z rakúsko-uhorskej armády. Len u šiestich vojakov sa podarilo zistiť ich identitu, vo všetkých prípadoch chýbajú údaje o mieste a dátume smrti. V chotári obce sa nachádza ešte jeden vojenský cintorín s jedným masovým hrobom, v ktorom je pochovaných deväť ruských vojakov neznámej identity.

Pamätník pred vstupom do Údolia smrti

Kostol najsvätejšieho Kristovho tela a krvi v Stropkove

Veľkrop (3)

Najväčší vojenský cintorín z prvej svetovej vojny sa nachádza pri obci **Veľkrop** v okrese Stropkov. Skutočnosť, že na cintoríne by malo byť pochovaných až 8 662 padlých vojakov, vzbudzovala medzi vojenskými historikmi určitú nedôveru, ba až pochybnosti. Exhumácie uskutočňované už od roku 1916 však potvrdili, že tento cintorín je skutočne najväčší v rámci celého severovýchodného Slovenska.

Pohrebne komando

Pôdorys aj archívne záznamy o cintoríne vo Veľkrope svedčia o tom, že cintorín zriadila profesionálna armádna jednotka známa pod názvom *Kriegsgräber Kommando*, čiže pohrebne komando. Komando bolo špeciálnou vojenskou čatou rakúsko-uhorskej armády zloženou z vojnových zajatcov, ktorým velili skúsení odborníci z oblasti stavitelstva a architektúry. Prakticky po každej z početných bitiek medzi vojskami cárskeho Ruska a rakúsko-uhorskej armády zo-

stalo na bojisku množstvo padlých vojakov, ktorých členovia pohrebneho komanda zozbierali a dôstojne pochovali na novozriadenom vojenskom cintoríne.

Výrava (4)

Jedným z najstrašnejších a najkrvavejších vojnových stretov na karpatskom fronte bola pamätná Veľkonočná bitka odohrávajúca sa v marci 1915. Bojisko a cintoríny tejto bitky predstavuje Vojensko-historický náučný chodník vedúci z obce **Výrava** pri Medzilaborciach k vojenskému cintorínu Výrava – Pod Kobylou.

Výravský cintorín

Cintorín situovaný do zalesneného terénu sa v roku 2012 podarilo obnoviť členom Klubu vojenskej histórie Beskydy. Nachádza sa v ňom 22 hrobov, z toho je 11 masových, 6 spoločných a 5 jednotlivých. Na cintoríne spočívajú telesné pozostatky 636 vojakov z oboch strán bojovej línie. Neďaleko je ďalší vojenský cintorín s 20 hrobmi 420 padlých vojakov.

Ministerstvo vojny Rakúsko-Uhorska v roku 1916 pri veliteľstve v Krakove zriadilo Oddelenie pre stavbu vojenských cintorínov na území Západnej Haliče pre vojakov padlých na krvavých bojiskách karpatského frontu. Ku každému z 11 cintorínskych obvodov bol pridelaný architekt riadiaci prácu kolektívu stavebných inžinierov, kamenárov, sochárov, záhradníkov a fotografov na budovaní dôstojných nekropol vzdávajúcim hold padlým vojakom. Obvod v poľskom Żmigrode zverili slovenskému architektovi Dušanovi Jurkovičovi. Jurkovičove vojenské cintoríny v poľskej Haliči situované na odľahlých a exponovaných miestach sú pre dokonalú harmóniu dreva a kameňa právom považované za najkrajšie. Najbližšie k Slovensku leží vojenský cintorín Konieczna Beskidek Nr. 46.

Nachádza sa takmer na hranici a je turisticky dostupný zo sedla Dujava pri Becherove. Projekt tohto cintorína nebol realizovaný v plnom rozsahu, sám Jurkovič po vojne do médií napísal, že pre úrady monarchie bol príliš slovanský a náboženský.

Stropkov (5)

Najstaršie dejiny **Stropkova** sú pre chýbajúce hodnoverné písomné pramene zahalené rúskom tajomstiev. Tradované tvrdenie, že mesto aj hrad založili Czudorovci už krátko po tatárskom vpáde, bolo historikmi spochybnené. Tento šľachtický rod pochádzajúci z maďarského Onódu pri Miškovci sa v uhorských dejinách zviditeľnil až v priebehu 14. storočia za vlády kráľa Ľudovíta I. Veľkého. Zatiaľ najstarší hodnoverný písomný prameň o zemepanskom mestečku s názvom

Stratený hrad

Neobjasnené stránky stredovekej histórie Stropkova sa snaží doplniť a vysvetliť archeologický výskum. Vďaka nemu dnes vieme, že stropkovský hrad nie je celkom stratený. Pravdou je, že väčšinu hradnej zrúcaniny po stavovských povstaniach využili ako druhotný materiál na stavbu viacerých budov v meste, ale niečo sa predsa len zachovalo. Bývalá hradná kaplnka sa včlenila do stavby farského kostola a stala sa jeho presbytériom, východné krídlo hradného paláca bolo prebudované na kaštieľ. Máme tu aj tretie pripomenutie niekdajšieho stropkovského hradu – v parčíku pri kaštieli v podobe zvýraznených kameňov základov hradieb.

Ztrupko pochádza až z roku 1404. V listine týkajúcej sa finančnej transakcie kráľa Žigmunda Luxemburského so šľachtickým rodom z poľských Balic sa spomína aj zaniknutý stropkovský hrad, ktorý sa prestavbou opevnenej tridsiatkovej stanice stal sídlom panstva s 37 dedinami.

Stropkovský hrad zanikol pred niekoľkými storočiami, povesti o ňom však stále žijú. Hrdinom žartovnej povesti je hlásnik, ktorý dňom i nocou chodil po ochodzi hradnej veže a odrádzal ľudí od krádeží tou istou vetou: „Vidím ťa, vidím za múrom, prebijem ťa s kostúrom!“ Stropkovčania si na hlásnikove zvolania zvykli, jedného cezpoľného zlodēja však poriadne vystrašili. Keď ho začul, nazdal sa, že ho odhalili. V panike pustil kradnutú kozu a utekal kadeľahšie. Druhá stropkovská povest je tak trochu pikantná. Jej hrdinkou je krásna Ajka vydatá za stropkovského hradného pána Ctibora.

Krátko po svadbe sa Ctibor ukázal ako chorobný žiarlivec, ktorého do zúfalstva privádzalo koketovanie manželky s inými mužmi. Pôvabnú Ajku obvinil z nevery a za trest ju dal zaživa zamurovať do hradnej temnice. Po niekoľkých dňoch počúvania ženských vzdychov prichádzajúcich z temnice sa v Ctiborovi ozvalo svedomie a rozhodol sa, že svoju ženu riadne pochová. Na jeho ohromné prekvapenie za zbúraným múrom našiel namiesto mŕtvoly celkom živú manželku vo vášnivom objatí jedného zo svojich sluhov. Bolo mu hneď jasné, že vzdychy, ktoré obmäkli jeho zronené srdce, neboli prejavom Ajkinho zúfalstva a strachu pred smrťou.

Bukovce (6)

Severne od obce **Bukovce** sa týči Bukovská hôrka s pútnickým miestom gréckokatolíckych veriacich. Spomína sa aj ako Buková hora.

Bukovská hôrka

Traduje sa, že púte sa tu začali po zázračnom uzdravení slepca, ktorý sa tu zastavil na jednej zo svojich obvyklých ciest z Haliče na jarmok v neďalekom Stropkove. Na pamiatku tohto zázraku slepcevi priatelia spolu s dedinčanmi z Bukovcov na Bukovskej hôrke postavili kaplnku a dali ju do užívania pustovníkovi Arseniovi Bosákovi.

Zrúcaniny baziliánskeho kláštora v Krásnom Brode

V roku 1742 sa baziliánsky rehoľník a kňaz Irinarch Jaselský pustil do stavby kláštora s chrámom, ktorý bol po dokončení v roku 1796 zasvätený Svätému krížu. V nepravých časoch vlády komunistov museli baziliáni z Bukovskej hôrky odísť a púte boli zakázané. Po nežnej revolúcii sa rehoľníci vrátili a pútnická tradícia sa obnovila. V roku 1999 tu trebišovskí baziliáni pri príležitosti milénia vztýčili najväčší trojramenný gréckokatolícky kríž na svete.

Krásny Brod (7)

Krásny Brod pri Medzilaborciach vznikol v rámci kolonizácie, ktorú organizoval mukačevský zemepán Teodor Podolskij Koriaťovič. Kolonisti si z ukrajinského Podolia do novej vlasti priniesli vlastnú kresťanskú vieru. Začiatkom 14. storočia tu baziliáni založili kláštor, podľa ktorého sa južná časť Krásneho Brodu nazýva Monastier. O jeho založení hovorí legenda. Podobne ako na neďalekej Bukovskej hôrke, aj v Krásnom Brode sa odohralo zázračné prinavrátenie zraku

slepcovi potom, ako si oči pretrel vodou z miestnej studničky.

Krásny Brod sa vďaka agilným baziliánom stal duchovným centrom karpatských Rusínov, ktoré však bolo trňom v oku katolíckym a protestantským zemepánom. Monastier bol počas svojej viac ako päťstoročnej existencie až trikrát zničený. Prvým ničiteľom bol zemplínsky župan Valentín I. Drugeth z Humenného. Podrobnosti skazy kláštora v roku 1605 zaznamenal dobový kronikár. V kronike uviedol, že sa pán Valentín prechádzal na koči cez Krásny Brod v čase, keď sa na sviatok Zoslania Svätého Ducha konala procesia ľudí k zázračnému obrazu krásnobrodskej Bohorodičky, ktorú si údajne priniesli kolonisti z ukrajinského Podolska. Dav spievajúcich a modliacich sa ľudí splašil kone, čo spôsobilo prevrátenie kočiara. Valentín si pri nehode zlomil ruku a to ho dohnalo k zúrivosti a vyrieknutiu rozkazu kláštor zničiť. V tom čase ešte drevený kláštorňý komplex aj s chrámom zhořeli do tla. Mníchom sa podarilo zachrániť len holé životy.

Kaplnka Pokrovu Presvätej Bohorodičky v Krásnom Brode

Záhľadným spôsobom bol ušetrený zázračný obraz Bohorodičky, ktorý našli pastieri neďaleko kláštora.

Valentín Drugeth po strašnej udalosti v Krásnom Brode vážne ochorel. Dlho mu žiaden lekár nevedel pomôcť, po prísľube obnovy kláštora sa mu však zázračne polepšilo. To sa podarilo až Jurajovi, ďalšiemu Drugethovi z humenskej vetvy rodu. Neuspokojil sa len

s postavením nového gréckokatolíckeho chrámu v Krásnom Brode, ale dal si ešte jednu veľmi ťažkú úlohu – obnoviť jednotu medzi Rímom a východnými cirkvami. Akt podpísania cirkevnej únie sa mal uskutočniť v Krásnom Brode v roku 1614 na sviatok patróna obnoveného chrámu. Do davu sa však zamiešali odporcovia únie a vyvolali nepokoje. Napätú situáciu muselo upokojovať Drugethovo vojsko. K podpísaniu únie došlo o niekoľko dní neskôr v Užhorode, a preto sa nevolá Krásnobrodská, ale Užhorodská únia.

Druhé zničenie monastieru v Krásnom Brode nastalo začiatkom 18. storočia, počas povstania Františka II. Rákócziho. Kláštor s chrámom sa opäť obnovil, aj keď to trvalo príliš dlho. Výstavba chrámu bola ukončená v roku 1752. Za tretie zničenie baziliánskeho kláštora môže vojna. Najprv boli kláštorne zvony roztavené na delá, potom bol zničený celý kláštor zasiahnutý strelami rakúskych diel. Stal sa neobývateľným, a tak sa rehoľníci presťahovali do maďarského Máriapócsu. Ikonu

Zázračná ikona Bohorodičky

Chrám sv. Ducha v Medzilaborciach

Bohorodičky sa baziliánom úspešne podarilo ochrániť najprv pred vojskom a po druhej svetovej vojne pred komunistickými bezpečnostnými zložkami. Dnes je zázračná ikona v Kaplnke Pokrovu Presvätej Bohorodičky. Vedľa zrúcanín starého kláštora stojí od roku 2002 nový baziliánsky monastier, ku ktorému pribudol aj nový gréckokatolícky chrám.

Čertov kameň

Nielen vrchnosť a vojaci sa snažili zmiesť zo sveta krásnobrodský monastier. Do jeho ničenia sa podľa povesti vraj zapojili aj samotní pekelníci. Rušili ich modlitby pútnikov prichádzajúcich k zázračnej ikone Bohorodičky. Z Beskyda uvoľnili veľký kameň a tlačili ho pred sebou po hrebeni. V tískaaní balvanu im pomáhali temné sily noci. Keď ho pretlačili cez vrchol Kamjanu, začalo sa brieždiť. Zaránky zakikírikal prvý krásnobrodský kohút a čertov razom opustila všetka temná energia. Kameň zostal na mieste, kde je dodnes. Keďže sa na skale dá rozpoznať podobizeň pekelníka, balvan dostal meno Čertov kameň.

Medzilaborce (8)

Ešte pred niekoľkými desaťročiami boli **Medzilaborce** malým ospalým provinčným mestečkom. Agilným Medzilaborčanom sa však podaril malý zázrak, dokonca až dva zázraky. Prvým je Múzeum moderného umenia Andyho Warhola vystavujúce približne 200 originálnych diel svetovo uznávaného umelca označovaného za kráľa pop-artu. Andyho rodičia Andrej a Júlia Warchalovci pochádzali z neďalekej obce Miková, syn Andrew sa im narodil až v americkom Pittsburghu v roku 1928.

Druhým zázrakom Medzilaboriec je pravoslávny Chrám sv. Ducha, ktorý sa podarilo zázračne postaviť v ťažkých rokoch nástupu komunistov k moci. Veľmi pomohlo, že k získaniu povolenia na výstavbu prispel vtedajší minister obrany a neskorší československý prezident Ludvík Svoboda. Do renovácie chrámu v osemdesiatych rokoch 20. storočia sa osobne zapojil svetoznámy maliar ikon Dimitrios Leussis. Grék, žijúci na Floride, za štyri roky interiér chrámu zaplnil fascinujúcou kompozíciou 350 ikon zabierajúcou plochu 1600 štvorcových metrov.

Andrew Warhol bol síce Američan, ale podľa národnosti rodičov by sme ho mohli považovať za Rusína. Rusíni sú dnes pokladaní za plnohodnotný samostatný národ patriaci k východným Slovanom. Okolo ich príchodu na územie dnešného Slovenska je mnoho nejasností a záhad. Historikmi najakceptovanejšia je hypotéza, že Rusíni boli súčasťou migračnej vlny Slovanov posúvajúcich sa v 5. a 6. storočí smerom na západ. V prvej fáze sa usadili najmä v Podkarpatskej Rusi (dnešná Zakarpatská oblasť Ukrajiny). Na východné Slovensko sa začali sťahovať v 13. storočí, osvedčili sa najmä ako kráľovskí strážcovia hraníc.

Hlavná vlna rusínskych prisťahovalcov prichádzala v 14. až 17. storočí v rámci valašskej kolonizácie horských oblastí Karpát. Diskutovanou témou je aj pôvod názvu rusínského národa. Názo-rová rôznorodosť vyplýva z vymedzenia etnika, ktoré je rusínske. Rusíni, v latinskej podobe Ruthéni, sú chápaní nielen ako príslušníci národa so svojbytnou kultúrou a jazykom. Najčastejšie ho vymedzujú ako podkarpatských

Slovanov, ktorí sa rozšírili na územie susedného Poľska, Slovenska, Maďarska a Rumunska. Je to pomerne úzke vymedzenie na rozdiel od domnienky, že do rusínského etnika treba zahrňovať všetkých Slovanov, a teda aj Slovákov gréckokatolíckeho alebo pravoslávneho vyznania.

V Poľsku sa v 19. storočí pre Rusínov zažil názov Lemkovia. Samotní príslušníci tohto národa však uprednostňujú názov Rusín v zmysle člena ruského národa. Jedna stopa v hľadaní pôvodu názvu Rusín k Rusom skutočne vedie. Podľa niektorých filológov slovo Rusín mohlo vzniknúť ešte v časoch kontaktov starých Maďarov s podkarpatskými Slovanmi. Pre nich boli jazykovo blízki s východoeurópskymi Slovanmi, s ktorými boli v dlhodobom kontakte vo svojej pravlasti. Maďarčina má pre Rusov slovo *Orosz*.

Nechcený národ

Rusíni na Slovensku prechádzajú podobným procesom vývoja ako Slováci v časoch Ľudovíta Štúra. Ich cesta k národnej svojbytnosti bola trnistá, komplikovaná

Múzeum moderného umenia Andyho Warhola v Medzilaborciach

Bojová technika z druhej svetovej vojny v okolí Kalinova

a najmä oneskorená. V období komunistickej totality rusínsky národ vlastne vôbec nejestvoval, oficiálne tu boli iba Ukrajinci. Štátna moc Rusínom siahla nielen na národnú identitu, ale im násilne vstúpila do ich duchovného života. Úradným zákazom gréckokatolíckej cirkvi muselo mnoho rusínskych veriacich prestúpiť na štátom akceptované pravoslávie. Po roku 1989 sa odštartoval obrodenecký proces Rusínov s vytvorením všetkých základných atribútov, ktoré musí mať každý svojbytný národ. Podarilo sa kodifikovať rusínsky spisovný jazyk a slobodne rozvíjať národnú kultúru. Nevyriešeným problémom však zostáva pretrvávajúca rozpoltenosť rusínsko-ukrajinského etnika na Slovensku.

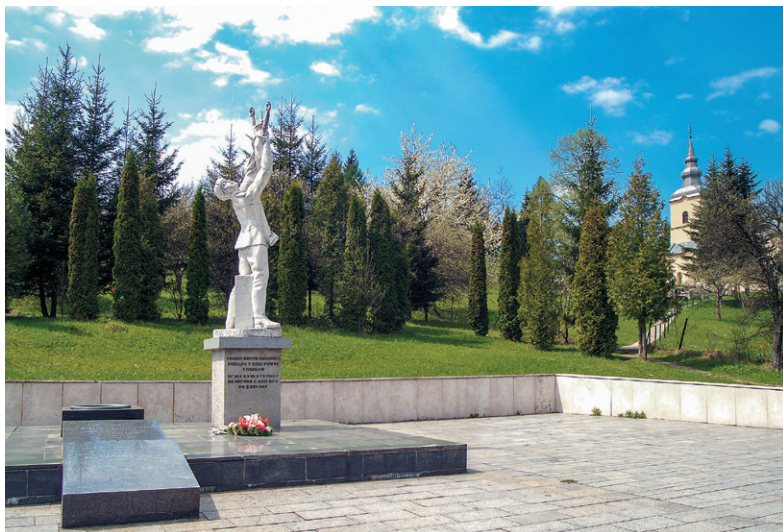
Kalinov (9)

V pramennej oblasti rieky Laborec sa vrátime do čias druhej svetovej vojny. Prvým cieľom tu bude pohraničná obec **Kalinov**. Obec leží v Nízkyh Beskydách, len pár kilometrov od štátnej hranice s Poľskom. Kalinov bol 21. septembra 1944 prvou obcou na území Slovenska, ktorú oslobodila Červená armáda. Niekde sa nesprávne uvádza, že

bola prvou oslobodenou obcou Československa. Toto prvenstvo však patrí dedinám na vtedajšej Podkarpatskej Rusi, ktoré boli zabrané Sovietskym zväzom už 1. septembra 1945. Červenoarmejci do Kalinova vstúpili o dva týždne skôr ako dosiahli strategický Duklianský priesmyk. V bitke o Kalinov padlo 1200 sovietskych vojakov a po bojoch dedina zostala spustošená a vypálená. Do noci boli oslobodené aj obce Habura, Borov a Čertižné. Dramatické udalosti z jesene 1944 tu pripomína pamätník vďaka so sochou sovietskeho vojaka s dieťaťom a historická bojová technika osadená vedľa prístupovej cesty do dediny.

Poklad z Beskýd

V roku 1937 sa pri chotárnej ceste v lokalite Pod Košary našiel vzácny poklad tvorený rímskymi mincami. Poklad predstavuje 21 denárov rímskych cisárov z obdobia okolo roku 200 nášho letopočtu. Kto a prečo poklad schoval sa už asi nikdy nedozvieme. Jediné, čo sa dá z nálezu vydedukovať, je to, že v blízkosti Kalinova v staroveku musela viesť významná obchodná cesta spájajúca Potisie s Pobaltím.

Pamätník vďaka v Kalinove

Habura (10)

Počas druhej svetovej vojny na východnom Slovensku operoval mimoriadne silný partizánsky zväzok Čapajev. V novembri 1944 partizáni museli čeliť silnému tlaku fašistických jednotiek, ktorý ich prinútil prebiť sa k postupujúcej Červenej armáde útočiacej na Nemcov na severe Nízkych Beskýd. Jednotka v sile 1500 mužov 23. novembra zaujala bojové postavenie v okolí Medzilaboriec a v doline Laborca zaútočila na nemecké pozície. V jednej z najväčších bojových akcií tohto typu padlo päťsto partizánov a civilistov. Medzi obcami Borov a **Habura** za záhadných okolností zahynul partizánsky veliteľ Ľudovít Kukorelli. Po boji jeho telo našli asi 25 metrov od koryta rieky Laborca a pochovali ho v Habure. Asi polroka po pohrebe Kukorelliho telesné pozostatky exhumovali a podrobili súdnej pitve. Zistilo sa, že guľka, ktorú našli v jeho tele, pochádzala zo zbrane, akú nepoužívala ani jedna z bojujúcich strán. Oficiálna verzia zablúdenej strelы vo svetle týchto okolností akosi nesedela. Vyzeralo to skôr na vraždu. Je dosť pravdepodobné, že smrtiacu guľku kalibru 6,35

milimetra vystrelil niektorý z partizánov. Hlavným podozrivým bol sovietsky kapitán Viktor Kokin. Niekoľko dní predtým bol ústredným aktérom malého prevratu, po ktorom prevzal velenie nad jednotkou. Využil podozrenie, že sa do oddielu infiltrovali zradcovia, a zvolal poľný súd. Na súde vzniesol obvinenie voči viacerým členom štábu, ktorí sa po krutom mučení k zrade priznali. Päť sovietskych partizánov uznali za vinných a popravili. Ľudovít Kukorelli bol náčelníkom štábu, ktorý mohol proti intrigujúcemu Kokinovi svedčiť, preto musel zomrieť. Po vojne mu ako jedinému účastníkovi Slovenského národného povstania usporiadali pohrebný obrad Dóme sv. Alžbety v Košiciach a pochovali ho na košíckom Verejnom cintoríne. O Kukorelliho dramatických životných osudoch vyšla v roku 2015 biografická kniha z pera Heleny Pažurovej.

Osadné (11)

V rámci celého karpatského oblúka je hlavný hrebeň najnižší a najľahšie zdolateľný v úseku Nízkych Beskýd. Priebeh pohraničného hrebeňa je vcelku dosť